

УДК 342.7

Г. М. Проскура

аспірант кафедри конституційного і адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету

М. В. Роцук

аспірант кафедри конституційного і адміністративного права
Навчально-наукового юридичного інституту
Національного авіаційного університету

ЕКОЛОГІЧНЕ ВРЯДУВАННЯ ЯК ЧАСТИНА ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано нормативно-правове забезпечення електронного доступу до екологічної інформації. Визначені проблемні питання впровадження екологічного врядування в Україні. Авторами визначено перспективи розвитку ефективної реалізації права на доступ до екологічної інформації в контексті розвитку екологічного врядування як частини електронного, запропоновані деякі методи вдосконалення ефективності функціонування даного інституту.

Ключові слова: електронне врядування, екологічне врядування, екологічна інформація, електронні послуги, Концепція розвитку електронного врядування, електронна демократія.

Постановка проблеми та її актуальність.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні, а в ньому цифрових, комп'ютерних та інформаційних технологій створюють нові виклики щодо публічного управління, його форми та змісту, реформування якого можливе через впровадження електронного врядування в базові сфери держави, що забезпечують реалізацію прав людини і громадянина в Україні.

Електронне врядування – це форма державного управління за допомогою комп'ютерних та інформаційних технологій, що являє собою цілу систему взаємопов'язаних елементів. Для його впровадження, розвитку та ефективного функціонування необхідно забезпечити відповідне правове регулювання, що і визначене як одне з пріоритетних завдань у Концепції розвитку електронного урядування в Україні.

Зазначена Концепція серед основних завдань також визначає електронне урядування базовим галузям держави, де екологічне врядування займає важливе місце. Адже ефективна реалізація вільного доступу до екологічної інформації в Україні є одним із актуальних питань протягом тривалого часу і залишається таким сьогодні, саме тому і займає чільне місце

в наукових дослідженнях світових та вітчизняних учених.

Актуальність даного питання підкреслюється змістом ст. 50 Конституції України, де визначається, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена. Реалізація цієї конституційної норми можлива завдяки запровадженню інтегрованої електронної системи екологічного врядування, яка має забезпечити вільний доступ до інформації про стан довкілля і участь громадськості в ухваленні важливих екологічних рішень [1].

Аналіз досліджень та публікацій. Правові аспекти доступу до екологічної інформації, що, в першу чергу, забезпечується через впровадження екологічного врядування, висвітлені в наукових дослідженнях таких українських учених, як: В. Андрейцев, Г. Балюк, А. Гетьман, В. Гордєєв, І. Каракаш, Н. Кобецька, В. Костицький, С. Кравченко, В. Кутузов, М. Краснова,

Н. Малишева, А. Попов, Е. Позняк, І. Сухан, Ю. Шемшученко, М. Шульга та інші.

Різні підходи до інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів влади та впровадження системи електронного уряду в державне управління обґрунтовуються в роботах українських дослідників: О. Карпенка, О. Баранова, О. Голобуцького, М. Демкова, Д. Дубова, С. Дубової, О. Ємельяненко, П. Клімушина, І. Клименка, І. Коліушка, В. Брижка, А. Новицького, Н. Коритнікової, І. Куспляка, К. Линьова, Ю. Машкарова, А. Серенока, О. Орлова, В. Пархоменка, Г. Почепцова, І. Арістової, О. Радченка, М. Кузнецової, О. Шевчука та ін.

Впровадженню та розвитку електронної демократії, електронного врядування присвячені наукові роботи таких зарубіжних учених: Д. Белла, М. Бонема, М. Вершиніна, Л. Гросмана, О. Даніліна, В. Дрожжинова, Д. Зейферта, М. Кастельса, С. Кліфта, А. Кошкіна, Б. Кристального, Й. Масуди, П. Норіс, М. Раскладкіної, В. Солодова, Е. Тофлера, Ю. Травкіна, К. Хілла, О. Яковлевої та ін.

Дослідження правової площини розвитку електронного врядування, особливо в частині екологічного врядування, потребує постійного аналізу науковців і правників внаслідок суттєвого розширення нормативно-правової бази щодо впровадження електронного врядування в Україні.

Метою даної статті є аналіз проблем та перспектив розвитку екологічного врядування як частини електронного в контексті Концепції розвитку електронного врядування в Україні, його нормативно-правове забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Основні засади інформаційної політики України визначені ст. 34 Конституції України, відповідно до якої кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово, або в інший спосіб – на свій вибір. Однак задекларованих конституційних норм інколи не достатньо для реалізації задекларованих в них прав та інтересів людини. Розвиток України як інформаційної держави сьогодні супроводжується певними проблемами, в тому числі і у сфері публічного управління, що в першу чергу реалізовується шляхом надання електронних послуг.

Сьогодні перед Урядом України стоїть важливе завдання – це необхідність розроблен-

ня єдиної скоординованої державної політики в зазначеній сфері, спрямованої на розв'язання таких першочергових проблем: неформованість нормативно-правової бази, що регулює сферу надання електронних послуг; відсутність єдиних вимог до запровадження електронних послуг; нерегульованість питання електронної ідентифікації та автентифікації суб'єктів звернення під час надання електронних послуг; відсутність міжвідомчої електронної взаємодії під час надання адміністративних послуг; складність та зарегульованість порядків надання адміністративних послуг; невизначеність формату електронного документа, згідно з яким суб'єкт звернення повинен подавати документи для отримання адміністративної послуги; відсутність єдиної інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури, що забезпечує надання електронних послуг на основі встановлених вимог; брак довіри до електронної взаємодії суб'єктів надання адміністративних послуг та суб'єктів звернення; низький рівень готовності державних службовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб до запровадження електронних послуг.

Надання якісних та швидких електронних послуг визначено одним із пріоритетних завдань в Концепції розвитку електронного врядування в Україні, метою якої є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективної системи електронного врядування в Україні для задоволення інтересів та потреб фізичних та юридичних осіб, вдосконалення системи державного управління, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання соціально-економічного розвитку країни [2].

Реалізація Концепції передбачена на період до 2020 року та покликана підтримати координацію та співпрацю органів державної влади та органів місцевого самоврядування для досягнення необхідного рівня ефективності та результативності розвитку електронного урядування, просування ідеї реформування державного управління та децентралізації на базі широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в усій країні, а також сприяти реалізації першочергових пріоритетів, визначених Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» [3].

Відповідно до Концепції розвитку електронного урядування в Україні визначено, що повсякденне життя громадян стає дедалі все більш «цифровим», що передбачає високий рівень

очікувань від діяльності органів влади, зокрема розвитку сучасних електронних форм взаємодії, прозорості та відкритості діяльності, залучення громадян до прийняття управлінських рішень.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні визначає, що розвиток електронного врядування визначено одним із першочергових пріоритетів реформування системи державного управління. Також у рамках реалізації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, Україна має забезпечити комплексний розвиток електронного урядування відповідно до європейських вимог.

Концепція розвитку електронного урядування в Україні визначає наступні недоліки, що сьогодні існують в Україні щодо впровадження такої форми публічного управління: недостатній рівень єдиної координації, контролю та взаємодії замовників завдань і проектів у сфері інформатизації та розвитку електронного врядування; економічна криза, що призвела до зменшення обсягу фінансування завдань та проектів у сфері розвитку електронного врядування; низька якість, ефективність та результативність реалізації проектів і завдань у зазначеній сфері; несформованість та недосконалість нормативно-правової бази, що регулює сферу розвитку електронного врядування; низька якість управління розробленням, впровадженням, підтримкою функціонування та розвитком інформаційно-телекомунікаційних систем (бази даних, реєстри тощо) та ресурсів (центри обробки даних, телекомунікаційні мережі тощо) органів влади; несформованість базової інформаційно-телекомунікаційної інфраструктури електронного врядування як техніко-технологічної основи для реалізації всіх проектів і завдань у зазначеній сфері; відсутність автоматизованого обміну даними та інтероперабельності між інформаційно-телекомунікаційними системами органів влади; недостатній рівень інформаційної безпеки та захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах органів влади; низькі темпи запровадження електронних форм взаємодії між органами влади і фізичними та юридичними особами, зокрема надання електронних послуг та доступу до відкритих даних; недостатній рівень участі громадян та контролю у зазначеній сфері тощо. Формування ефективної системи електронного урядування передба-

чає нові форми організації діяльності та взаємодії органів державної влади з громадянами та організаціями.

Електронне врядування, його впровадження в базові галузі держави нерозривно пов'язане із розвитком в Україні електронної демократії. Концепцію розвитку електронної демократії до 2020 року та План заходів щодо її реалізації до кінця 2018 року, розроблені Державним агентством з питань електронного урядування України спільно з Коаліцією розвитку електронної демократії мають на меті розвиток електронного врядування як форми державного управління за допомогою інформаційних та комп'ютерних технологій [4].

Концепція розроблена з метою сформувані політичні, організаційні, технологічні та ідеологічні умови розвитку електронної демократії в Україні. Це сприятиме широкому залученню громадян до комунікації, співпраці з органами державної влади, контролю за ними, безпосередньої участі кожного у визначенні державної політики. Розвитку самоорганізації та самоврядування на місцях, а також зростанню рівня довіри до органів державної влади. Крім того, Концепція сприятиме узгодженню стандартів державної політики з міжнародними, зокрема європейськими стандартами [5].

Затверджений план заходів та його виконання мають на меті вирішити ряд проблем, які сьогодні існують. Це, в першу чергу, формування нормативно-правового забезпечення розвитку електронної демократії. Що означає створення нормативно-правових засад для забезпечення належного функціонування електронних інформаційних ресурсів органів влади, вдосконалення механізму подання та розгляду електронних петицій, підвищення участі громадян у процесах прийняття рішень через запровадження інструменту електронних консультацій [4].

Концепції розвитку електронного урядування в Україні визначає одним із пріоритетних завдань впровадження електронного урядування в базові галузі держави, серед яких варто виділити і сферу екології, тобто екологічне врядування. Створення інтегрованої електронної системи екологічного врядування є надзвичайно важливим та потрібним кроком для України, адже це не лише надасть можливість гарантованого та вільного доступу громадян до екологічної інформації, а й стане інструментом для усунення зловживань та корупційних складових в управлінні охорони довкілля загалом [6].

У листопаді 2017 року був підписаний Закон України «Про електронні довірчі послуги». Цей закон спрямований на реформування національної нормативної бази у сфері електронного цифрового підпису шляхом імплементації законодавства Європейського Союзу, розбудови єдиного простору довіри на основі системи електронних довірчих послуг. У Законі також визначені умови визнання в Україні електронних довірчих послуг, які надаються іноземними постачальниками, що забезпечить активний розвиток транскордонного співробітництва та інтеграцію нашої держави у світовий електронний інформаційний простір.

Закон визначає правові та організаційні засади надання електронних довірчих послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у цій сфері, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації.

Таким чином, врегульовуються відносини у сферах надання електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [7]. Зокрема, запроваджуються такі механізми, як електронна ідентифікація, електронний підпис, електронна печатка, електронна позначка часу, реєстрована електронна доставка, інтероперабельність тощо [8].

Крім того, Закон полегшує транскордонне використання онлайн-послуг, створює умови для безпечної електронної ідентифікації і автентифікації, а також взаємного визнання ключових компонентів транскордонних цифрових послуг, таких як електронна ідентифікація, електронні підписи, електронні документи та послуги, визначає основні принципи державного регулювання у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації [7].

Документом також запроваджується адміністративна послуга щодо включення юридичних та фізичних осіб – підприємців, які мають намір надавати електронні довірчі послуги (ЕДП), до Довірчого списку, а також встановлюється порядок ведення такого списку. Крім того, визначається процедура незалежної оцінки відповідності для ЕДП та також можливість використання зазначеними особами у своїй діяльності як національних, так і міжнародних стандартів [8].

Закон враховує положення Регламенту ЄС № 910/2014 (про електронну ідентифікацію та довірчі послуги для електронних транзакцій

на внутрішньому ринку), що передбачено зобов'язаннями України за Угодою про асоціацію з ЄС (Глава 6 Розділу IV та Глава 14 Розділу V Угоди про асоціацію, Додаток XVII-3) [9].

Наразі перед Урядом стоїть завдання забезпечити належну та ефективну підготовку до реалізації Закону в повному обсязі, яка передбачає: розробку та ухвалення низки нормативно-правових актів, необхідних для функціонування сфери електронних довірчих послуг; визначення вимог та переліку стандартів для регулювання сфери електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації у відповідності до європейських вимог і стандартів; створення відповідної цифрової інфраструктури тощо. Усі ці кроки КМУ повинен здійснити протягом року, оскільки Закон набирає чинності в повному обсязі через рік після його публікації (окрім положень щодо розробки нормативно-правових актів, необхідних для функціонування сфери електронних довірчих послуг).

Однією з найактуальніших проблем залишається розподіл функціонального державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, оскільки ця сфера в Україні розділена між різними органами виконавчої влади [9].

На даний час вказаними органами влади відсутній системний обмін даними в електронному вигляді, що призводить до низької ефективності державного управління, надлишкового дозволюючого та контрольюючого навантаження на суб'єктів господарювання та неможливості надання громадськості та іншим зацікавленим сторонам якісної інформації про стан довкілля [9].

Така ситуація спричинена здебільшого: відсутністю процедур та механізмів інтеграції даних органів влади, що спричинене відсутністю єдиних національних довідників (класифікаторів), процедур та стандартів системного обміну інформацією в електронному вигляді; дублюванням окремих функцій органів влади; виконанням регулятивних функцій здебільшого відносно суб'єктів господарювання (юридичних та фізичних осіб), без комплексного підходу до об'єкта, на якому використовуються природні ресурси та (або) здійснюється негативний вплив на довкілля; вузьковідомчим підходом до управління охороною довкілля зі сторони більшості органів влади [9].

Висновки і пропозиції. Розвиток екологічного врядування як частини електронного врядування має важливе значення саме в частині

запровадження інтегрованої електронної системи екологічної інформації, що вже сьогодні є вимогою часу.

Запровадження цієї системи дасть можливість вирішити низку завдань державної політики. Адже проблема відсутності єдиного національного інформаційного середовища у сфері охорони довкілля поставала в минулому перед різними країнами світу. Необхідною умовою для належного результату повинне бути паралельне внесення змін у законодавство, які зобов'язують суб'єктів інформаційних відносин у сфері охорони довкілля виконувати основні функції та процедури виключно на основі вказаних вище рішень [10].

Першочерговим вирішенням зазначеної проблеми є запровадження інтегрованої електронної системи екологічної інформації, яка має такі переваги: підвищення ефективності та оптимізації державного управління сферою охорони довкілля на всіх рівнях, системне викоринення корупції, оптимізація регулятивного та контрольного навантаження на суб'єктів господарювання, імплементація взятих Україною міжнародних зобов'язань, у тому числі забезпечення прав громадян України в частині доступу до екологічної інформації та участі в прийнятті відповідних рішень, визначених принципом 10 «Декларації конференції ООН по навколишньому середовищу та розвитку в Ріо-де-Жанейро» та ратифікованою Україною «Орхуською конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля» [10].

Оскільки охорона навколишнього середовища, забезпечення екологічної безпеки, підтримання екологічної рівноваги на території України сьогодні неможлива без використання цифрових технологій в умовах розвитку інформаційного суспільства, то для вдосконалення системи охорони навколишнього природного середовища необхідно забезпечити: використання та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у сфері екології і використання природних ресурсів; реалізацію проектів і виконання програм із використанням інформаційно-комунікаційних технологій у галузі сталого виробництва, споживання, екологічно безпечної утилізації та переробки відповідних компонентів; створення на базі інформаційно-комунікаційних технологій систем прогнозування та моніторингу впливу природних і техногенних

катастроф на навколишнє природне середовище, де особливе місце займає нормативно-правове забезпечення зазначених заходів.

Вирішення цих завдань і стане запорукою перспективного розвитку екологічного врядування як частини електронного та базової галузі діяльності держави в контексті реалізації Концепції розвитку електронного урядування в Україні.

Список використаної літератури:

1. Охорона довкілля online. Що гальмує перехід до стандартів ЄС. URL: http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/04/26/7048265/view_print.
2. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні Кабінет Міністрів України: Розпорядження КМУ від 20.09.2017 № 649-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-%D1%80>.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>.
4. Уряд схвалив Концепцію розвитку електронної демократії та план заходів з її реалізації. URL: <http://www.dkni.gov.ua/content/uryad-shvalyv-koncepciyu-rozvytku-elektronnoyi-demokratiyi-ta-plan-zahodiv-z-yiyi>.
5. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні Кабінет Міністрів України: Розпорядження КМУ від 8 листопада 2017 р. № 797-р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-p>.
6. Охорона довкілля online. Що гальмує перехід до стандартів ЄС. Ганна Вронська, заступник міністра екології та природних ресурсів. URL: http://www.eurointegration.com.ua/experts/2016/04/26/7048265/view_print/.
7. Президент підписав Закон «Про електронні довірчі послуги». URL: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-elektronni-dovirchi-poslugi-44298>.
8. Про електронні довірчі послуги: Звкон України від 05.10.2017 №2155-19. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>.
9. Протягом року Уряд має забезпечити належну підготовку до практичної реалізації Закону «Про електронні довірчі послуги» 06.11.2017. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250399225&cat_id=244276429.
10. Нова система використання в Україні інтегрованих інструментів накопичення, аналізу та поширення екологічної інформації. URL: <http://epl.org.ua/announces/nova-systema-vykorystannia-v-ukraini-intehrovanykh-instrumentiv-nakopychennia-analizu-ta-poshyrennia-ekolohichnoi-informatsii/>.

Проскура А. Н., Рощук М. В. Экологическое управление как часть электронного управления: проблемы и перспективы развития в Украине

В статье проанализировано нормативно-правовое обеспечение электронного доступа к экологической информации. Определены проблемные вопросы внедрения экологического управления в Украине. Авторами определены перспективы развития эффективной реализации права на доступ к экологической информации в контексте развития экологического управления как части электронного, предложены некоторые методы совершенствования эффективности функционирования данного института.

Ключевые слова: электронное управление, экологическое управление, экологическая информация, электронные услуги, Концепция развития электронного управления, электронная демократия.

Proskura H. M., Roshchuk M. V. Environmental governance as a part of e-governance: challenges and prospects for development in Ukraine

This article contains analysis of legal and regulatory framework of electronic access to ecological information and the problem issues of implementation of ecological governance in Ukraine are identified. The authors defined the prospects for the effective implementation of the right of access to environmental information in the context of the development of environmental governance as part of the e-governance and some methods of improving the functioning of this institute are proposed.

Key words: e-governance, ecological governance, environmental information, electronic services, the Concept of e-governance development, e-democracy.

УДК 351.741

В. Г. Фатхутдіновдоктор юридичних наук, доцент, начальник
Головного управління
Пенсійного фонду України у Київській області

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ, ОБ'ЄКТІВ ТА ЗМІСТУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У даній статті визначено, що суб'єкти суспільних відносин у сфері громадської безпеки поділяються на суб'єкти, наділені загальною компетенцією, та суб'єкти, які мають спеціальну компетенцію. Об'єкт громадської безпеки, тобто благо, з приводу якого суб'єкти вступають у ті чи інші правовідносини. Визначено тривекторну видову спрямованість об'єктів національної безпеки, а саме: людина та громадянин, їхні конституційні права й свободи, про які слід говорити першочергово; суспільство – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище, природні ресурси; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність.

Ключові слова: правовідносини, безпека, громадська безпека, публічні органи, національна безпека.

Постановка проблеми. Ефективна реалізація державної політики національної безпеки потребує систематизації знань, вироблення єдиної несуперечливої теоретичної системи, в межах якої можна описати феномен громадської безпеки як складову частину національної безпеки, а особливо розкриття поняття суб'єктів, об'єкту та змісту адміністративно-правових відносин у сфері громадської безпеки.

Аналіз останніх досліджень. Окремі питання – поняття громадської безпеки, національної безпеки – були предметом дослідження Коломієць В. Ф., Басова А.В., Ліпкана В.А., Ольховського Є.Б. та ін.

Виклад основного матеріалу. Суб'єктом правовідносин є носій суб'єктивних прав та обов'язків. У сфері аналізованих правовідносин до них належать: фізичні особи, юридичні особи, держава, громадські об'єднання.

Суб'єкти мають володіти правосуб'єктністю, яка складається з *правоздатності* (здатність особи мати права та нести обов'язки) та *дієздатності* (здатність особи своїми діями набувати і здійснювати суб'єктивні права та юридичні обов'язки). Вона містить у собі угодоздатність і деліктоздатність.

До суб'єктів забезпечення громадської безпеки належать державні органи законодавчої, виконавчої та судової влади відповідно до їх

компетенції в аналізованій сфері, громадські об'єднання, окремі громадяни, якщо вони здійснюють заходи щодо охорони громадського порядку в громадських місцях та забезпечення безпеки громадян.

В адміністративно-правовому визначенні громадської безпеки провідну роль відіграє держава, яка забезпечення громадської безпеки через органи законодавчої, виконавчої та судової влади на державному й місцевому рівнях.

Суб'єкти забезпечення громадської безпеки зазвичай або спеціально наділені необхідними правами та обов'язками в зазначеній сфері, або ці права та обов'язки є супутнім наслідком їх державної діяльності чи неформальною реалізацією громадського обов'язку. Так, вирішальна роль Верховної Ради України полягає в її конструктивному впливі не лише на діяльність державних органів влади, а й на органи місцевого самоврядування. Президент України є інтегруючим елементом системи суб'єктів забезпечення громадської безпеки. До суб'єктів забезпечення громадської безпеки належать також Кабінет Міністрів України й органи судової влади.

Характеризуючи суб'єкти забезпечення громадської безпеки, А.В. Басов пропонує поділити їх на *загальні, основні та додаткові*. Критерієм запропонованої класифікації слугує «характер їх компетенції» [1, с. 43].